

Aira Pohjanen

Vertaisten tärkeys sukupuolivähemmistöjä koskevan tiedon saamisessa

Aira Pohjanen, orcid.org/0000-0001-7564-8192, Oulun yliopisto, informaatiotutkimus, aira.pohjanen@oulu.fi

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, joiden psykologisen ja biologisen sukupuolen välillä on jonkinlainen ristiriita, tai jotka eivät ole yksiselitteisesti miehiä tai naisia. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat transsukupuoliset, transvestiitit, muunsukupuoliset ja intersukupuoliset. Transsukupuolinen ei koe omakseen sitä sukupuolta, johon hänet on syntymässä määritelty ja kasvatettu. Muunsukupuolinen ei halua tulla määriteltyksi mieheksi tai naiseksi, ja kokee olevansa sukupuoleton, sukupuoleltaan määrittelemätön tai jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä. Transvestiitti haluaa pukeutua ajoittain vastakkaisen sukupuolen mukaisesti ja ottaa vastakkaisen sukupuolen roolin. Intersukupuolisuus on synnynäinen tila, jossa ihmisellä on sattuman säätelemää vaihtelua geneettisen, anatomisen ja hormonaalisen sukupuolen välillä ja biologiset ominaisuudet eivät vastaa yksiselitteisesti tytön tai pojan kehoa. (Vilkka 2010, 26–41.) Suomalainen Trasek Ry arvioi Suomessa olevan noin 5000 transsukupuolista ja DreamwearClub ry, että Suomessa on noin 50 000–100 000 transvestiittia. Vuosittain Suomessa syntyy viidestä kahteenkymmeneen intersukupuolista, mutta yksiselitteistä tietoa näistä määristä ei ole Suomessa eikä maailmanlaajuisesti. (Tasa-arvovaltuutetun toimisto 2012, 8–9.)

Esityksessäni käsittelemistä asioista sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset tarvitsevat tietoa, mitkä ovat tärkeimpiä lähteitä, sekä mitkä asiat ovat edistäneet tai vaikeuttaneet tiedon saamista. Tiedontarpeella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilöllä oleva tieto ei riitä asetetun tavoitteen saavuttamiseen. Tiedonhankinta on tarkoituksellista toimintaa, jossa pyritään saamaan tietoa, joka vastaa ihmisen tietämyksessä olevaan puutteeseen. (Case 2012, 5.) Tiedonhankintaan vaikuttavia tekijöitä voi jaotella esimerkiksi psykologisiin, ympäristöstä johtuviin, lähteistä johtuviin tai roolisidonnaisiin tai ihmisten välisiin tekijöihin (Wilson 1997, 556–562).

Tutkimuksen aineisto kerättiin Internet-kyselyllä, joka toteutettiin Webropol-kyselyohjelmalla. Kysely oli avoinna 5.4.–16.5.2016 ja siihen vastasi 163 sukupuolivähemmistöön kuuluvaa henkilöä. Vastaajista suurin osa oli transsukupuolisia tai muunsukupuolisia. Vastaajat olivat 15–72 vuotiaita.

Suurin osa kyselyyn vastaajista oli hakenut tietoa sukupuolivähemmistöihin liittyvistä termeistä ja sanoista, vertaistukisivustoista tai muiden ihmisten kirjoittamista kokemuksista sekä lääketieteellisistä hoidoista. Yleisimpiä aiheita, joista tietoa oli haettu, mutta sitä ei ollut löydetty, olivat lääketieteellisiin hoitoihin liittyvät valitukset (15 %), matka-avustukset (12 %) sekä

sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten määrä (11 %).

Tärkeimpinä tiedonlähteinä pidettiin omaa kokemusta, Setan ja Transtukupiirteen Internet-sivuja sekä ystävää, joka on samassa tilanteessa. Aiemmassa tutkimuksessamme koskien transsukupuolisten informaatiokäyttäytymistä yleisimpiä tiedonlähteitä olivat muut transsukupuoliset ihmiset ja vertaistukiryhmät (Pohjanen & Kortelainen 2016, 180). Kyselyyn vastaajista 26 % oli sitä mieltä, että lääkäri ei ole ollut hyödyllinen tiedonlähde. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei lääketieteen ammattilaisilla ole riittävästi tietoa sukupuolivähemmistöjen hoidosta ja terveyteen liittyvistä erityispiirteistä (ks. esim. Ficar & Keith 2004, Hagen & Galupo 2014, Pohjanen & Kortelainen 2016).

Chatmanin teoriassa pienestä maailmasta ihmiset elävät omassa pienessä maailmassa, jossa samoin ajattelevat ihmiset jakavat saman todellisuuden. Esteinä informaatiokäyttäytymiselle voivat olla muut pieneen maailmaan kuuluvat ihmiset, sosiaaliset normit, oletukset sopivasta käyttäytymisestä sekä elämän ottaminen annettuna. (Chatman 1991; Chatman 1999, 213–216.) Sukupuolivähemmistöön kuuluvat ihmiset joutuvat yleensä kohtaamaan oman sukupuoleensa kohdistuvia oletuksia ja odotuksia esimerkiksi perhepiirissä. Kyselyn perusteella yleisimpiä tiedon saamista hidastavia tai kokonaan estäneitä tekijöitä olivat olleet paikkakunta, jossa vastaja on asunut lapsuudessa tai nuoruudessa (53 %), yleinen ilmapiiri (50 %) sekä vanhemmat (47 %). Myös aiemmassa tutkimuksessamme perhe sekä lapsuuden ja nuoruuden ilmapiiri olivat yleisimpiä esteitä tiedonhankinnan alkuvaiheessa (Pohjanen & Kortelainen 2016, 185). Toisaalta muilla ihmisillä oli vastaajille suuri merkitys tiedon saamisessa. Kyselyn perusteella yleisimpiä tiedon saamista edistäviä tekijöitä olivat vertaiset, järjestöissä (esimerkiksi Seta ja muut järjestöt) olevat ihmiset, paikkakunta, jolla asuu tällä hetkellä sekä mahdollisuus päästä vertaistukiryhmiin.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tiedontarpeita ja tiedonlähteitä on tutkittu Suomessa vasta vähän. Kyselyn perusteella muilla sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmi-

sillä on suuri merkitys tiedon saamisessa. Toisaalta huomattavan suuri osa piti esteenä tiedon saamiselle roolisdonnaisia tai ihmisten välisiä esteitä, kuten vanhempia sekä nuoruuden ja lapsuuden paikkakuntaa. Institutionaalisista lähteistä Seta ja Transtukupiirte olivat tärkeitä, kun taas lääkäriä ei useinkaan pidetty hyödyllisenä tiedonlähteenä.

Lähteet

Case, D.O. (2012). *Looking for Information – A Survey of Research on Information Seeking, Needs and Behavior*, 3 painos, Bingley: Emerald Group.

Chatman, E. A. (1999). A Theory of life in the round. *Journal of the American Society for Information Science* 50(3), 207–217.

Chatman, E. A. (1991). Life in the small world: Applicability of gratification theory to information-seeking behavior. *Journal of the American Society for Information Science* 42(6), 438–449.

Ficar, C. R. and Keith L. (2004). Information needs of gay, lesbian bisexual and transgendered health care professionals: Results of an Internet survey. *Journal of Medical Library Association* 92(1), 56–65.

Hagen, B. and Galupo P. (2014). Trans individuals' experiences of gendered language with health care providers: Recommendations for practitioners. *International Journal of Transgenderism* 15(1), 16–34.

Pohjanen, A. & Kortelainen, T (2016). Transgender information behaviour. *Journal of Documentation* 72(1), 172–190.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto. (2012). *Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta*. Helsinki: Tasa-arvojulkaissu 2012:1.

Vilkkä, H. (2010). Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.

Wilson, T.D. (1997). Information behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information Processing and Management* 33(4), 551–572.